

Огляд судової практики Верховного Суду щодо права судді на відставку (актуальна судова практика станом на 22.05.2025)

- ❖ **Щодо підстави для різниці при вирішенні питання з приводу обчислення стажу роботи на посаді судді, що дає право на відставку**
- ❖ **Щодо зарахування заочної та вечірньої форми навчання у вищому юридичному навчальному закладі до стажу судді, який дає право на відставку**
- ❖ **Щодо умов відкриття справи про порушення вимог щодо несумісності**
- ❖ **Щодо звільнення судді у відставку за наявності нереалізованого дисциплінарного стягнення у вигляді непроходження кваліфікаційного оцінювання для підтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді**
- ❖ **Щодо спеціальної процедури призначення суддів у відставці на посади в суди без проведення окремої конкурсної процедури**
- ❖ **Щодо незарахування до стажу роботи, що дає право на відставку судді, половини строку навчання у вищих юридичних навчальних закладах**

Щодо підстави для різниці при вирішенні питання з приводу обчислення стажу роботи на посаді судді, що дає право на відставку

Реквізити рішення	Оцінка суду та висновок
Постанова ВП ВС від 01.05.2025 у справі № 990/368/24, з текстом постанови можна ознайомитися за посиланням https://reyestr.court.gov.ua/Review/127297924# 	ПРЕДМЕТ СПОРУ : -про скасування рішення ВРП «Про відмову у звільненні особи з посади судді окружного адміністративного суду у зв'язку з поданням заяви про відставку»; -про зобов'язання ВРП повторно розглянути заяву про звільнення з посади судді та зарахувати до стажу, що дає право на відставку, 5 років стажу, який передбачений статтями 69, 137 Закону України від 02 червня 2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» ОЦІНКА СУДУ: згідно з абзацом другим частини четвертої статті 43 Закону № 2862-XII до стажу роботи, що дає право на відставку судді та отримання щомісячного довічного грошового утримання, крім роботи на посадах суддів судів України, державних арбітрів, арбітрів відомчих арбітражів України, зараховується також час роботи на посадах суддів і арбітрів у судах та державному і відомчому арбітражі колишнього СРСР та республік, що раніше входили до складу СРСР, час роботи на посадах, безпосередньо пов'язаних з керівництвом та контролем за діяльністю судів у Верховному Суді України, в обласних судах, Київському і Севастопольському міських судах,

Міністерстві юстиції України та підвідомчих йому органах на місцях, за діяльністю арбітражів у Державному арбітражі України, Вищому арбітражному суді України, а також на посадах прокурорів і слідчих за умови наявності у всіх зазначених осіб стажу роботи на посаді судді не менше 10 років.

Тобто, абзацом другим частини четвертої статті 43 Закону № 2862-ХІІ встановлено можливість зарахування до стажу роботи, що дає право на відставку судді та отримання щомісячного довічного грошового утримання, періодів роботи на інших посадах.

Однак із записів трудової книжки скаргниці не вбачається підстав стверджувати, що особа працювала на посадах, перелічених в абзаці 2 частини четвертої статті 43 Закону № 2862-ХІІ.

Аналіз законодавства не викликає застережень щодо висновків суду першої інстанції про те, що при обчисленні стажу роботи на посаді судді підлягають застосуванню норми законодавства в частині визначення обсягу стажу, які були чинними на день призначення (обрання) судді.

При обчисленні стажу, який дає право на відставку, окремо застосовуються приписи частини першої статті 137 зазначеного Закону та правила частини другої цієї статті щодо стажу, який зараховується додатково.

ВИСНОВОК : Вимоги до кандидатів на посаду судді були по-різному визначені законодавством України, що діяло на

	день їх призначення (обрання) на посаду судді, а тому такі вимоги можуть вважатися виправданою, обґрунтованою та справедливою підставою різниці при вирішенні питання щодо обчислення стажу роботи на посаді судді, що дає право на відставку, залежно від змісту цих вимог, визначених законодавством, яке було чинним на час призначення (обрання) на посаду судді.
--	---



Щодо зарахування заочної та вечірньої форми навчання у вищому юридичному навчальному закладі до стажу судді, який дає право на відставку

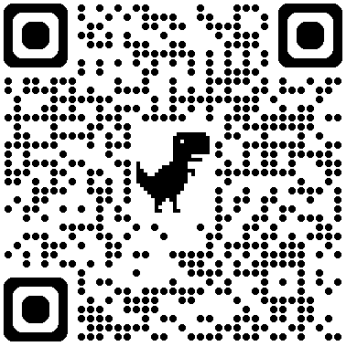
Реквізити рішення	Оцінка суду та висновок
Постанова ВП ВС від 01.05.2025 у справі № 990/368/24, з текстом постанови можна ознайомитися за посиланням https://reyestr.court.gov.ua/Review/127297924# 	ПРЕДМЕТ СПОРУ: - щодо скасування рішення ВРП «Про відмову у звільненні особи з посади судді окружного адміністративного суду у зв'язку з поданням заяви про відставку» та зобов'язання ВРП повторно розглянути заяву про звільнення з посади судді та зарахувати до стажу, що дає право на відставку, 5 років стажу, який передбачений статтями 69, 137 Закону України від 02 червня 2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» ОЦІНКА СУДУ: за змістом підпункту 31 пункту 3 постанови КМУ № 865 (у редакції, чинній станом на 13 травня 2009 року) до стажу роботи, що дає судді право на відставку та одержання щомісячного грошового утримання, за умови роботи на посаді судді не менш як 10 років зараховується, крім стажу трудової діяльності, визначеного законом, половина строку навчання за денною формою у вищих юридичних навчальних закладах, на юридичних факультетах вищих навчальних закладів та календарний період проходження строкової військової служби. Отож, умови, визначені постановою КМУ № 865, щодо зарахування до стажу роботи, що дає судді право на

відставку, виключно денної форми навчання на дату призначення позивачки на посаду судді вже існували.

ВИСНОВКИ: заочна та вечірня форми навчання у вищому юридичному навчальному закладі не зараховуються до стажу судді, який дає право на відставку.



Щодо умов відкриття справи про порушення вимог щодо несумісності

Реквізити рішення	Оцінка суду та висновок
Постанова ВП ВС № 990/185/24 від 27.03.2025 року, з текстом постанови можна ознайомитися за посиланням https://reyestr.court.gov.ua/Review/126803143# 	ПРЕДМЕТ СПОРУ : - про визнання протиправною та скасування ухвали члена ВРП «Про залишення без розгляду та повернення заяви про порушення суддею міськрайонного суду вимог щодо несумісності». ОЦІНКА СУДУ : Стаття 52 Закону України від 02 червня 2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» (далі - Закон № 1402-VIII) визначає, що суддею є громадянин України, який відповідно до Конституції України та цього Закону призначений суддею, займає штатну суддівську посаду в одному з судів України і здійснює правосуддя на професійній основі. Судді в Україні мають єдиний статус незалежно від місця суду в системі судоустрою чи адміністративної посади, яку суддя обіймає в суді (частина перша). Згідно із частиною другою цієї статті суддя не може поєднувати свою діяльність із підприємницькою, адвокатською діяльністю, обіймати будь-які інші оплачувані посади, виконувати іншу оплачувану роботу (крім викладацької, наукової чи творчої), а також входити до складу керівного органу чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку. Відповідно до частин третьої - п'ятої статті 116 Закону № 1402-

VIII заява про відставку, заява про звільнення з посади за власним бажанням подається суддею до ВРП, яка протягом одного місяця з дня надходження відповідної заяви ухвалює рішення про звільнення судді з посади. Суддя здійснює свої повноваження до ухвалення рішення про його звільнення. За суддею, звільненим за його заявою про відставку, зберігається звання судді та гарантії недоторканності, встановлені для судді до його виходу у відставку.

Згідно із нормами статті 41 Закону № 1798-VIII за результатами розгляду справи щодо несумісності ВРП може ухвалити рішення, зокрема: 1) про визнання порушення суддею вимог щодо несумісності з іншою діяльністю або статусом і звільнення його з посади; 3) про визнання відсутності порушень суддею або прокурором вимог щодо несумісності з іншою діяльністю або статусом.

Так, за змістом статей 126, 131 Конституції України, статті 114 Закону № 1402-VIII та статті 41 Закону № 1798-VIII у разі порушення суддею вимог щодо несумісності він звільняється з посади за рішенням, ухваленим ВРП.

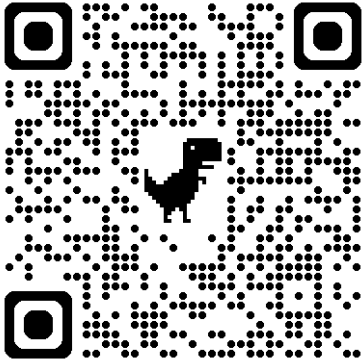
Тобто, звільнення з посади судді може бути застосовано лише до особи, яка є суддею в розумінні статті 52 Закону № 1402-VIII, а саме займає штатну суддівську посаду в одному із судів України і здійснює правосуддя на професійній основі.

Крім того, стаття 145 Закону № 1402-VIII не містить такої підстави для припинення відставки судді, як порушення вимог щодо несумісності.

	ВИСНОВКИ : відкриттю підлягають лише справи про порушення вимог щодо несумісності суддями, які відповідають вимогам статті 52 Закону 1402-VIII, тобто є діючими суддями.
--	---



Щодо звільнення судді у відставку за наявності нереалізованого дисциплінарного стягнення у вигляді непроходження кваліфікаційного оцінювання для підтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді

Реквізити рішення	Оцінка суду та висновок
Постанова ВП ВС № 990/68/24 від 05.12.2024 року, з текстом постанови можна ознайомитися за посиланням <a data-bbox="147 592 981 635" href="https://reyestr.court.gov.ua/Review/123567890#">https://reyestr.court.gov.ua/Review/123567890# 	ПРЕДМЕТ СПОРУ : - про визнання протиправними дії ВРП щодо невідновлення розгляду заяви судді районного суду міста про звільнення з посади судді у відставку та скасування пункт 10 рішення ВРП, яким не прийнято рішення про поновлення розгляду питання про звільнення особи з посади судді районного суду міста у зв'язку з поданням заяви про відставку; - про зобов'язання ВРП відновити розгляд заяви судді районного суду міста про звільнення з посади судді у відставку, який зупинений ухвалою. ОЦІНКА СУДУ : Положення частини третьої статті 55 Закону України від 21.12.2016 № 1798-VIII «Про Вищу раду правосуддя» (далі -Закон № 1798-VIII) надають ВРП право зупинити розгляд питання про звільнення судді з посади з підстав, визначених пунктами 1 та 4 частини шостої статті 126 Конституції України, на час розгляду скарги або заяви, наслідком якої може бути звільнення судді з посади з підстав, визначених пунктами 2, 3, 6 частини шостої статті 126 Конституції України. Аналіз наведеної норми дає підстави стверджувати, що розгляд

заяви про звільнення судді у відставку зупиняється, якщо наслідком розгляду дисциплінарної справи стосовно судді може бути саме звільнення судді з посади з підстав, визначених пунктами 2 (порушення суддею вимог щодо несумісності), 3 (вчинення істотного дисциплінарного проступку, грубе чи систематичне нехтування обов'язками, що є несумісним зі статусом судді або виявило його невідповідність займаній посаді), 6 (порушення обов'язку підтвердити законність джерела походження майна) частини шостої статті 126 Конституції України.

Накладення дисциплінарного стягнення у вигляді направлення судді до Національної школи суддів України для проходження курсу підвищення кваліфікації з подальшим кваліфікаційним оцінюванням для підтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді має на меті саме підвищити кваліфікаційний рівень судді для майбутнього здійснення правосуддя.

Дисциплінарне стягнення у вигляді подання про тимчасове відсторонення від здійснення правосуддя з позбавленням права на отримання доплат до посадового окладу судді не може бути перешкодою для звільнення судді у відставку чи за власним бажанням, якщо суддя не бажає в подальшому продовжувати здійснювати правосуддя.

Перешкоди у реалізації права на відставку судді чи звільнення за власним бажанням без наявності передумов, які передбачають звільнення такого судді з підстав, визначених

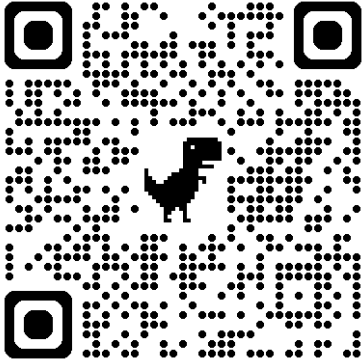
пунктами 2, 3, 6 частини шостої статті 126 Конституції України, можна розцінювати як порушення статті 126 Конституції України щодо гарантій незалежності судді, частини третьої статті 116 Закону № 1402-VIII щодо порядку звільнення судді на виконання конституційних гарантій щодо незалежності судді.

ВИСНОВКИ: наявність нереалізованого дисциплінарного стягнення (тим більше не з вини судді) не може бути перешкодою для звільнення судді у відставку, оскільки кваліфікаційне оцінювання для підтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді в межах дисциплінарного провадження доцільно проводити, якщо суддя виявляє бажання продовжити працювати на посаді судді, проте таке оцінювання втрачає свою мету щодо осіб, які виявили намір звільнитися у відставку чи за власним бажанням.

При цьому підстава для непоновлення розгляду питання про звільнення за заявою судді у відставку, як незавершене дисциплінарне стягнення, а саме непроходження кваліфікаційного оцінювання для підтвердження здатності судді здійснювати правосуддя у відповідному суді, відсутня в Законі № 1798-VIII та Регламенті ВРП.



Щодо спеціальної процедури призначення суддів у відставці на посади в суди без проведення окремої конкурсної процедури

Реквізити рішення	Оцінка суду та висновок
Постанова ВП ВС № 990/334/23 від 18.04.2024 року, з текстом постанови можна ознайомитися за посиланням https://reyestr.court.gov.ua/Review/118520072# 	ПРЕДМЕТ СПОРУ : - про визнання протиправною та скасування ухвали ВРП «Про залишення без розгляду заяви судді у відставці про внесення Президентові України подання про призначення його на посаду судді апеляційного адміністративного суду»; - зобов'язання ВРП вчинити дії, передбачені пунктами 10.1-10.14, 11.11, 11.12, 11.13 Регламенту Вищої ради правосуддя, затвердженого рішенням ВРП від 24 січня 2017 року № 52/0/15-17, щодо розгляду відповідно до підпункту 4 пункту 2 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України від 04 червня 2020 року № 679-IX «Про внесення змін до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо відрядження суддів та врегулювання інших питань забезпечення функціонування системи правосуддя в період відсутності повноважного складу Вищої кваліфікаційної комісії суддів України» (далі - Закон № 679-IX) його заяви про внесення Президентові України подання про призначення на посаду судді апеляційного адміністративного суду. ОЦІНКА СПОРУ : Відповідно до підпункту 4 пункту 2 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 679-IX встановлено, що ВРП у період відсутності повноважного

складу ВККС ухвалює без рекомендації чи подання ВККС рішення про внесення Президенту України подання про призначення судді у відставці до суду тієї самої спеціалізації та не вищого рівня (крім Верховного Суду) на підставі заяви такого судді, якщо до набрання чинності цим Законом такий суддя пройшов кваліфікаційне оцінювання в порядку, передбаченому законом.

Тобто, реалізація повноважень, передбачених Законом № 679-ІХ, у тому числі спеціальна процедура щодо призначення суддів у відставці на посади в суди без проведення окремої конкурсної процедури в порядку, визначеному Законом від 02 червня 2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» (далі - Закон № 1402-VIII), була пов'язана безпосередньо з обставинами відсутності повноважного складу ВККС та мала тимчасовий характер.

У період з 24 лютого 2022 року по 12 січня 2023 року у зв'язку зі звільненням більшості членів ВРП зі своїх посад у цьому органі був відсутній повноважний склад і лише з 12 січня 2023 року відновлена діяльність ВРП у повноважному складі.

01 червня 2023 року за результатами конкурсу, оголошеного 21 січня 2022 року, ВРП ухвалила рішення про призначення на посади 16 членів ВККС із числа кандидатів, рекомендованих Конкурсною комісією з добору кандидатів на посади членів цього органу суддівського врядування.

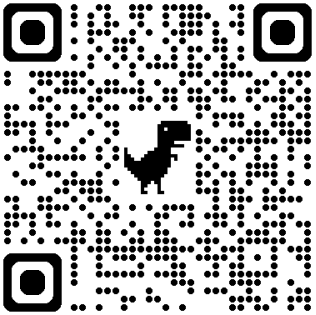
Отже, спеціальна процедура щодо призначення суддів у відставці на посади в суди без проведення окремої конкурсної

процедури, передбаченої Законом № 1402-VIII, була пов'язана безпосередньо з відсутністю повноважного складу ВККС та мала тимчасовий характер, тобто така процедура могла бути застосована до моменту формування повноважного складу ВККС.

ВИСНОВКИ: положення Закону № 679-IX в частині наділення ВРП повноваженнями вносити подання Президенту України про призначення судді у відставці на посаду судді без рекомендації ВККС могли бути реалізовані лише у період відсутності її повноважного складу, тобто до 01 червня 2023 року. Після цієї дати ВРП не має правових підстав призначати суддів у відставці на посаду судді без дотримання передбаченої Законом № 1402-VIII процедури.



Щодо незарахування до стажу роботи, що дає право на відставку судді, половини строку навчання у вищих юридичних навчальних закладах

Реквізити рішення	Оцінка суду та висновок
Постанова ВП ВС № 420/14019/23 від 15.02.2024 року, з текстом постанови можна ознайомитися за посиланням https://reyestr.court.gov.ua/Review/117207232# 	ПРЕДМЕТ СПОРУ : - про визнання протиправним рішення ВРП, яким особі відмовлено у звільненні з посади судді Малиновського районного суду м. Одеси у зв'язку з поданням заяви про відставку, та скасування його; - про зобов'язання відповідача зарахувати до стажу роботи судді районного суду міста, що дає право на відставку судді та отримання щомісячного довічного грошового утримання, крім роботи на посаді судді, стаж (досвід) роботи (професійної діяльності) у галузі права після отримання вищої юридичної освіти в 1986 році - 19 років та 4 місяці на посадах слідчого, старшого слідчого, заступника начальника - начальника слідчої частини та 9 місяців роботи на посаді начальника юридичного відділу (без трьох років, урахованих як стаж роботи в галузі права, необхідний для призначення на посаду судді), а також половину строку навчання в державному університеті із 01 вересня 1981 року по 01 липня 1986 року, що становить 2 роки 5 місяців. ОЦІНКА СУДУ: За змістом пункту 3-1 постанови Кабінету Міністрів України від 03 вересня 2005 року № 865 «Про оплату праці та

щомісячне грошове утримання суддів» до стажу роботи, що дає судді право на відставку та одержання щомісячного грошового утримання, за умови роботи на посаді судді не менш як 10 років зараховується, крім стажу трудової діяльності, визначеного законом, половина строку навчання за денною формою у вищих юридичних навчальних закладах, на юридичних факультетах вищих навчальних закладів та календарний період проходження строкової військової служби.

Разом із цим постановою Кабінету Міністрів України від 01 грудня 2010 року № 1097 «Про внесення змін до актів Кабінету Міністрів України з питань діяльності судів та визнання такими, що втратили чинність, деяких актів Кабінету Міністрів України», яка набрала чинності 01 січня 2011 року, затверджено перелік актів Кабінету Міністрів України, що втратили чинність, серед яких значиться постанова Кабінету Міністрів України від 03 вересня 2005 року № 865 «Про оплату праці та щомісячне грошове утримання суддів» (пункт 11).

ВИСНОВКИ: на момент призначення особи на посаду судді Указом Президента України від 2011 року норми законодавства не передбачали зарахування судді до стажу роботи, що дає право на відставку судді, половини строку навчання у вищих юридичних навчальних закладах.

Аналітичний відділ

